

(/)

 (/)

> Krig og terror - Militærvæsen - Den kolde krig (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Store Nordiske Krig 1-2



← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/flaaden>)

Store Nordiske Krig 1-2

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 1740

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2)

[krig/store-nordiske-krig-1-2](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2)) **t** (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på

[http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2)

[vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2)) **in** ([http://www.linkedin.com/shareArticle?](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2&title=)

[mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2&title=)

[militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2&title=\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/store-nordiske-krig-1-2&title=)

Dan H. Andersen

**Store Nordiske Krig. Bd. I, 1700-1710, Store planer.
Bd. II, 1711-1721, Triumf og tragedie.**

**Politikens Forlag, 2021. Bd. I 532 sider, bd. II 576
sider. 600,00 kr.**



*Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef,
Nordjyllands Kystmuseum*

Det har i mands og kvindes minde været en stående vits i historikerbranchen, eller i en minimal del af denne, at vi trænger til at få skrevet et nyt og grundigt værk om Store Nordiske Krig, eftersom det i mange år har været og for færre års vedkommende snart ville blive hundrede år siden vi sidst fik sådan et, med 10-bindværket Bidrag til den Store Nordiske Krigs Historie, der udkom i perioden 1899-1934. (Værket findes i fuldt format online på marinehist.dk.) Den vits kan man ikke fortælle mere, og det er nok godt det samme; få forstod den, færre grinede. Det kan naturligvis skyldes at det var en dårlig vits, men en væsentlig del af grunden er nu også, at Store Nordiske Krig er så umanerlig vanskelig at få greb om, for ikke at tale om at forstå; netop denne krig som helhed fortøner sig som nogle tåger, der vikler sig ind og ud af hinanden, opløses og samles på ny, således at det bliver fragmenter af krigen, der huskes og omtales, og faktisk også undersøges og forstås. Dynekilen og Tønningen og Marstrand og zar Peter den Store i Rundetårn og Tordenskjold i Fladstrand, javist. Men den Store Nordiske Krig fortaber sig i tågerne. Det bliver den jo ikke mindre vigtig af, hvilket alene det mere og mindre 100-årige værk antyder; et værk, som endog betitles Bidrag. Værket blev udgivet af Generalstaben, og fremstillingen har hovedvægten på militære begivenheder og forhold; denne del af værket baserer sig på arkivalier og upublicerede kilder. Af politiske forhold er i værket kun medtaget, hvad der skønnes nødvendigt for forståelsen af krigsbegivenhederne, og denne del baserer sig i hovedsagen på litteratur. Ikke desto mindre er titlens første led, Bidrag, dog en beskedenhed ved så stort et værk. 10 bind som ikke er helheden, men blot bidrag til historien. Den beskedenhed præger ikke titlen på det værk, der anmeldes her, og det er med rette.

Dan H. Andersen har skrevet en mastodont af et værk, i omfang og indhold: Store Nordiske Krig bd. I-II. Forgængerens, hvis man kan kalde Bidrag det, 10 bind overgår på den ene side Dan H. Andersens to bind i bindantal, men ikke i indhold og på én og samme tid koncentrat og bredde. Dan H. Andersen formår både at give grundig fremstilling af de militære og krigshistoriske begivenheder og forhold, at give den politiske historie, og at give en bred personal-, rets-, kultur-, sædvane- osv. osv. historisk fremstilling, men alt med sikker hånd koncentreret om den centrale akse, Store Nordiske Krig, som aldrig lades af syne. Læseren er aldrig i tvivl om, hvad der er hovedsagen. Gang på gang løber forfatteren ud af tangenterne, og hver gang er man som læser bevidst om, at denne eller hin tangent er en del af historien, og selvom tangenten kan være nok så lang, ved man, at det er en cirkelbevægelse, som fører tilbage til sagen, til Store Nordiske Krig.

De godt 1.100 sider, der udgør Store Nordiske Krig, leveres i kassette, der er lige så elegant udført som bøgerne er tilrettelagt. Værket er forsynet med fuldt videnskabeligt apparat, med noter for hvert bind anført i de respektive bind, og med fortegnelser over litteratur, trykte kilder og utrykte kilder samlet i bd. II. Foruden oversigter over kort, illustrationsfortegnelse og jævnføring af stednavne i fortid og nutid (i bd. I), er hvert bind tillige forsynet med personregister. Det havde været godt med et stedregister, men et sådant ville sandsynligvis have svulmet til det også i brug uhåndterlige, så det får være.

Scenen sættes (bd. I s. 17) med første sætning i bogen indledning: Store Nordiske Krig 1700-1720 er i almindelighed glemt i Danmark, når bortses fra enkelte erindringsglimt og anekdoter, som zar Peters ridt i Rundetårn og Tordenskjolds bedrifter, men ellers er den længste krig i Danmarkshistorien forsvundet fra den folkelige bevidsthed. Der er altså meget at tage fat på, og hvordan gør man så det?

Hvordan skriver man historien om en krig, der varede i to årtier og berørte mange lande og folkeslag? Det forklarer forfatteren (bd. I s. 18): Moderne historikere, anføres det, har en forkærlighed for problemstillinger og strukturer, men krig er, ligesom et menneskes liv, ikke en problemstilling eller en struktur. Krig er en proces, krig er en fortælling, der begynder og slutter, og ligesom i et menneskes liv kunne meget være gået anderledes. Men nu gik det, som det gik, og værket er skrevet som en fortælling, eller et epos, ud fra den betragtning, at kun den kronologiske fremstilling viser krigens puls og natur. Og det lykkes Dan H. Andersen at følge krigens puls og at blotlægge Store Nordiske Krigs natur. Det er en præstation, for trods navnet var krigen en nord- og østeuropæisk krig, hvis konsekvenser slog igennem ikke blot i Nordeuropa, men også i Rusland, i Ukraine og på Krim, og i den tyrkiske sultans rige, og det var en krig, som efterlod et forandret Europa. Og så var det ikke mindst en krig mellem Danmark og Sverige.

Rammerne angives i de første seks kapitler i bd. I (s. 21- 138), hvor det afslutningsvis anføres, at ingen plan overlever det første møde med fjenden. Fra de politiske udredninger kommer vi således ind til kernen, krigen. Det vil også sige forudsætningerne for de enkelte dele af krigen, for de politiske og diplomatiske bestræbelser, der førte hen til denne eller hin alliance eller tilnærmelse, der førte frem til denne eller hin mobilisering eller troppebevægelse, der førte frem til dette eller hint slag. Modellen er: Under vejs kommer læseren ind i det, man i dag fortærsket betegner som det politiske – og diplomatiske – maskinrum, således at både konsekvenserne af et forudgående forløb klarlægges, dvs. forudsætningerne for f.eks. et slag eller en mobilisering. Derpå følger indgående beskrivelse af slaget. Og så følger redegørelse for konsekvenserne af dette.

I hele denne proces indskrives konsekvent forhold, som både belyser krigen og tiden. Som eksempel kan nævnes den selv i starten af 1700-tallet uhyre brutale henrettelse af forræderen Patkul (bd. I s. 317-321). Patkul skulle radbrækkes, halshugges og krop og hoved sættes på hjul og stejle. Naturligvis ville end ikke de ellers voldsvante soldater agere bøddel, så man fik fat i en polsk bonde, som blev sat til arbejdet. En radbrækning består i, at man spænder den dømte fast på skafottet mellem nogle pæle, og derefter knuser bøddlen med et tungt hjul systematisk den dømtes knogler, startende med benene ved anklerne, derefter armene, og så et slag som skulle knuse brystkassen, hvorved den dømte i reglen døde. Derefter gennemførtes halshugning, død eller ej, og hoved og kropsdele sættes på hjul og stejle. I Patkuls tilfælde var hjulet enten for let eller bøddlen for uerfaren, for der skulle flere slag mod hver knogle til, før bøddlen havde arbejdet sig igennem Patkuls krop. Først da Patkul selv fremstammende "Kopf ab!" tog bøddlen fat på at hugge hans hoved af; der skulle tre hug til, før det lykkedes.

Symptomatisk, og mindre ubehageligt, er f.eks. afsnittet (bd. I s. 326) om Mathias Moth, som den 17. august 1699 blev afskediget som oversekretær i Danske Kancelli. Her får vi lige med, at Moth efterfølgende kastede sig over udarbejdelse af en dansk ordbog bygget på eksempler fra dagligdags tale. Moth blev ikke færdig, men da han døde, fyldt ordbogen 60 bind, som arvingerne opgav at få bearbejdet og trykt, og derpå solgte til kongen. Nu findes de på Det Kgl. Bibliotek, og er i øvrigt lagt på nettet (<https://mothsordbog.dk>).

Krigs- og militærhistorie, politisk historie og kulturhistorie, for nu at anvende de brede termer, væver sig konstant ind og ud mellem hinanden, men stadig om aksen Store Nordiske Krig. Læseren får udførlige redegørelser for f.eks. Frederik 4.s rejse til Venedig, herunder kortegen størrelse og sammensætning, rejsen, ankomst og kongens gøren og laden, for den raffinerede underholdning rævekast, dvs. dyreplageri for de rige, for Maria Grubbe, Slaget ved Poltava, konvojer og kapere, Tordenskjold, druk med zaren, efterretningsvirksomhed osv. Desuden præsenteres læseren også fra tid til anden for diskussioner af nutidige historikers arbejder om dette eller hint emne, uden at værket af den grund får afhandlingens karakter, med lange og indgående forskningsdiskussioner. Det gør ikke noget, i denne sammenhæng.

Mod slutningen (bd. II s. 507-513) gøres regnebrættet så op, herunder de konkrete men begrænsede danske resultater. I afsnittet Hjemkomst (bd. II s. 516-521) følges enkelte af krigens store skikkelser og øjensvidner på deres vej efter krigen, og bogen afsluttes med at anføre, at krigen blev til en kollektiv erindring, i konstant forandring med hver tids drømme og behov.

Den afsluttende redegørelse for nogle af de centrale aktører, er symptomatisk for værket, i hvilket personalhistorien spiller en central rolle. Uanset hvad temaet er, præsterer forfatteren igen og igen at redegøre for historiens aktører, nogle gange som gruppe eller kollektiv, ofte som individer, som i

tilfældet med Moth, som egentlig spiller en begrænset eller afgrænset rolle, men hvis historie vi lige får med. Det gør fremstillingen levende, og gælder i øvrigt en lang række andre forhold.

Som læser sidder man tilbage med det indtryk, at det har været Dan H. Andersens intention, at alt hvad kan give baggrund, og alt der kan medvirke til forklaring, og alt der gik forud for en bestemt begivenhed eller beslutning, og alt der vedrørte en begivenhed, og alt der blev konsekvenserne af denne, og alle aktører skal der redegøres for. Og det er blevet gjort. Det er muligt, at Store Nordiske Krig ikke som sin forgænger skal holde i 100 år. Det behøver vi ikke spekulere på, nu vi har dén.

Det lykkes virkelig Dan H. Andersen at følge krigens puls og at blottlægge krigens natur. Dan H. Andersens værk Store Nordiske Krig er en imponerende præstation. Efter at have læst værket kan man børste krigens støv af sig. Og bøje sig i det.

[Historie-online.dk, den 7. juli 2021]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/flaaden>)

SE RELATEREDE ARTIKLER



DØDEN VED YANGTZE-FLODEN

(<http://www.historie-online.dk/boger/doeden-ved-yangtsefloden>)



VIETNAMKRIGEN MED EGNE ØJNE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/oversoeisk/vietnamkrigen-med-egne-oejne>)



VÅBEN

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/vaaben](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/krig-og-terror-militaervaesen-vaben-den-kolde-krig/vaaben)